

Dr Nataša Mrvić Petrović i dr Zdravko Petrović

NAKNADA ŠTETE U OBLIKU RENTE
ZBOG TELESNE POVREDE ILI SMRTI

Beograd: Institut za uporedno pravo, 2021.

Institut za uporedno pravo je 2021. godine objavio monografiju *Naknada štete u obliku rente zbog telesne povrede ili smrti* prof. dr Nataše Mrvić Petrović i prof. dr Zdravka Petrovića. Monografija predstavlja rezultat višegodišnjeg naučnog istraživanja i interesovanja autora za materiju odštetnog prava, koje je svoj odraz pronašlo u sveobuhvatnoj i opsežnoj analizi odštetne rente kao jednog od modaliteta naknade štete nastale telesnom povredom ili smrću lica. Uvažavajući ograničenja primene principa integralne naknade štete u slučaju prouzrokovanja štete povredom života i tela, autori se u ovom delu na temeljan, metodološki raznovrstan i sistematičan način bave različitim pravnim pitanjima koja se postavljaju prilikom utvrđivanja rente kao oblika novčane naknade štete.

Prvi deo monografije posvećen je teorijskom konceptu odštetne rente. Pomoćnim određenjem odštetne rente kao jednog od načina naknade buduće štete ukazano je i na jasne razlike koje postoje između rente i drugih načina naknade štete. Odštetnu rentu odlikuje njen cilj, a to je naknada buduće štete čiji obim i visina nisu poznati u trenutku presuđenja, te je i njen krajnji iznos neizvestan. Druga odlika je periodičnost plaćanja i njeno trajanje u budućnosti, do momenta koji je određen zakonom ili od strane suda, a što se vezuje za momenat smrti oštećenog, sticanje punoletstva, završetak redovnog školovanja ili druge relevantne pravne činjenice. Prvim delom monografije takođe je obuhvaćena uporednopravna analiza uređenja odštetne rente u stranim pravnim sistemima, izvršena primenom funkcionalnog uporednopravnog pristupa. Analizom su obuhvaćeni pravni sistemi koji su tipični predstavnici tri različita metoda uređivanja odštetne rente: francuski, engleski i nemački. Uprkos inicijativi za formiranje jedinstvenog sistema odštetnog prava na nivou Evropske unije, konceptualne razlike koje postoje između anglosaksonskog i kontinentalnog pravnog sistema (kao i različitih pravaca unutar njega) nisu uspešno prevaziđene, te se i dalje jedna od glavnih razlika uočava u metodama regulisanja prava na rentu. Dok je za *common law* sisteme

* Master-pravnik, istraživač pripravnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, Srbija, e-mail: i.radomirovic@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8818-1464>

karakteristično paušalno utvrđivanje jedinstvenog iznosa naknade štete za slučaj telesne povrede ili smrti, jednom delu kontinentalne pravne tradicije, čiji je predstavnik nemačko pravo, svojstveno je davanje prednosti renti u odnosu na jedinstvenu novčanu naknadu, dok je drugi deo kontinentalnih pravnih sistema, čiji je predstavnik francusko pravo, u zakonodavnom smislu indiferentan u pogledu oblika naknade štete kome treba dati prednost. Radi potpunijeg i sveobuhvatnijeg uporednopravnog prikaza, predmet analize je i pravo Rusije, koje u nekim svojim rešenjima i dalje zadržava osobene tekovine sovjetskog prava.

Drugi deo monografije posvećen je uređenju naknade u obliku rente u pravu Republike Srbije. Na početku autori prikazuju nekadašnje uređenje novčane rente za štete prouzrokovane smrću, telesnom povredom ili oštećenjem zdravlja. Svaka-ko, renta je, kao periodična naknada za slučaj buduće štete, bila poznata i u našem pravnom sistemu, kao i pravnim sistemima drugih država. Opšti građanski zakonik, Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru i Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju uređivali su pravo na naknadu štete usled nesposobnosti za rad i naknadu štete u slučaju smrti davaoca izdržavanja, a Zakon o naknadi štete pri železničkome saobraćaju je izričito priznao pravo oštećenom na godišnje izdržavanje, za razliku od Srpskog građanskog zakonika u kome ovo pitanje nije izričito uređeno. Pravo na rentu zbog trajnih štetnih posledica telesne povrede i pravo na rentu zbog gubitka izdržavanja u slučaju smrti davaoca izdržavanja su detaljno i precizno analizirani u sistemski odvojenim celinama unutar drugog dela, svaka od njih obuhvatajući analizu zakonskih osnova za potraživanje naknade štete u obliku rente i ovlašćenih lica koja imaju pravo da potražuju naknadu. Kao posledica pretrpljene telesne povrede buduća šteta se po pravilu nadoknađuje u obliku novčane rente ako potiče iz sledećih zakonskih osnova: gubitka zarade usled potpune ili delimične nesposobnosti za rad, trajno povećanih potreba ili uništenja ili smanjenja mogućnosti daljeg razvijanja i napredovanja oštećenog lica, kao i iz nematerijalne štete čije će posledice trajati ubuduće. Svakom od navedenih osnova posvećeno je posebno poglavlje, koje se za svaki od pojedinačnih osnova bavi problematikom njihovog pojmovnog određenja, dokazivanja odlučnih činjenica koje su od ključnog značaja za ostvarivanje prava na naknadu štete i prikazom praktično i doktrinarno značajnih i tipičnih slučajeva u kojima se dokazuju elementi od značaja za određivanje novčane rente. Takođe, autori su na isti način obradili i problematiku prava na rentu u slučaju štete izazvane smrću lica, to jest zbog gubitka budućeg izdržavanja usled smrti davaoca.

U trećem delu monografije dolazi do izražaja usmerenost analize na probleme primene zakonskih rešenja u praksi. Procesna pitanja od značaja za ostvarivanje potraživanja naknade štete u obliku novčane rente su pregledno i jasno izložena, obuhvatajući na početku prikaz pokretanja sudskog ili vansudskog postupka

koji ima za predmet naknadu štete, uz ispunjenje dodatnih procesnih pretpostavki, poput pitanja mesne nadležnosti suda i određenosti tužbenog zahteva koji glasi kako na naknadu postojeće štete, koja je u momentu presuđenja već određena, tako i buduće štete, čija visina je neizvesna. Nakon toga, autori se bave i dokaznim postupkom koji prethodi donošenju sudske odluke. Tužilac koji potražuje naknadu štete u obliku rente za slučaj telesne povrede ili smrti je dužan, kao i u drugim parničnim postupcima, da iznese činjenice i predloži izvođenje svih relevantnih dokaza na kojim zasniva svoj tužbeni zahtev. Činjenice koje je potrebno dokazati u ovom postupku su sistematično i pregledno izložene u ovom delu monografije, što može poslužiti kao dragoceni priručnik i uputstvo pravicima praktičarima prilikom zastupanja u postupcima radi naknade štete, ali i prilikom donošenja sudskih odluka. Među takozvana procesna pitanja može se uvrstiti i pitanje odmeravanja rente, kome je zbog svog značaja i kompleksnosti posvećen pretežni deo trećeg dela monografije.

Dokazivanje i utvrđivanje buduće štete je skopčano sa raznovrsnim problemima koji su svojstveni svakom spekulativnom utvrđivanju (budući da je reč o predviđanju nečega što se još nije dogodilo). Ta činjenica, uz dodatne specifičnosti za utvrđivanje visine gubitka zarade predstavlja izazov kako u praksi, tako i u doktrinarnoj analizi. Problematika utvrđivanja gubitka zarade analizirana je prema specifičnostima različitih situacija: gubitak zarade stalno zaposlenog radnika, gubitak dopunske zarade, gubitak zarade zaposlenog na određeno vreme i zarade iz drugih oblika radnih odnosa. Odvojeno je analiziran gubitak zarade samozaposlenog lica, gubitak zarade ostvarene van radnog odnosa, sezonskim ili faktičkim radom, gubitak zarade nezaposlenih lica, kao i gubitak zarade od rada ekonomski neaktivnih i zavisnih lica. Na isti način obrađena je i materija odmeravanja rente zbog izgubljene zarade usled nemogućnosti razvoja ili napredovanja, zbog trajno povećanih potreba i zbog gubitka izdržavanja. Autori su u ovim redovima na jasan način prikazali hipotetičke slučajeve u kojima će se renta odmeravati po svakom od navedenih osnova, ujedno nudeći najvažnije činjenice i parametre koje bi trebalo uzeti u obzir, i time umanjiti neizvesnost i nepredvidivost kriterijuma koji se u praksi koriste prilikom odmeravanja rente. Pored slučajeva koji se u praksi mogu pojaviti, autori su nam predočili rezultate analize brojnih relevantnih i novijih slučajeva iz sudske prakse, kroz čiju prizmu se pitanja od značaja za naknadu štete u obliku rente dodatno razrađuju i nude odgovarajuća rešenja. Zatim, ovo poglavlje postaje funkcionalno celovito i obradom doprinosa oštećenog nastanku ili povećanju štete kao osnovu za smanjenje naknade štete. Procena pomenute okolnosti mora da prethodi utvrđivanju i odmeravanju rente. Oblici u kojima oštećeni može doprineti nastanku štete su raznovrsni i mogu obuhvatati razna ponašanja koja odstupaju od objektivnog kriterijuma dužne pažnje prosečnog čoveka koji, pored

dužnosti da se stara o svojim pravima i interesima, ima i dužnost da dalje nastupanje štete smanji. Opisani deo monografije završava se delom posvećenim pretvaranju rente u jedinstvenu novčanu svotu naknade buduće štete koja se isplaćuje jednokratno. Kako isplata kapitalizovanog iznosa predstavlja izuzetak od redovnog pravila koje je predviđeno Zakonom o obligacionim odnosima, potrebno je da budu ispunjene zakonske pretpostavke, kao i da je oštećeni postavio zahtev za kapitalizaciju sam ili sporazumno sa štetnikom. Kada se navedene pretpostavke smatraju ispunjenim, odnosno kada postoje opravdani razlozi da se dosudi kapitalizovana renta, kao i koji su elementi za utvrđivanje kapitalizovane rente jesu samo još neka pitanja na koja autori nude odgovore u cilju unapređenja prakse u oblasti odštetnog prava.

Ostala pitanja koja su od značaja prilikom utvrđivanja obaveze naknade štete i odmeravanja novčane rente našla su svoje mesto u četvrtom delu monografije. U ovom delu čitaoci dobijaju jasna objašnjenja trajanja, promene i prestanka rente tokom vremena i pravno relevantnih činjenica na kojima se može zasnivati zahtev za povećanje, smanjenje i ukidanje rente. Zatim, ispitan je odnos naknade štete i drugih primanja koja povređeni ili izdržavano lice mogu ostvarivati u skladu sa relevantnim zakonskim propisima po osnovu istog štetnog događaja. Reč je o ustanovama osiguranja i socijalnog osiguranja kojima se ostvaruju društveni cilj i svrha slično kao i naknadom štete, a to je pružanje socijalne i finansijske sigurnosti oštećenog kome je telo povređeno, zdravlje narušeno ili lica koje je izgubilo izdržavanje usled smrti davaoca. Kompenzatorno načelo zahteva da se u rentu uračunaju primanja čiji je cilj da umanje prouzrokovanu štetu, poput naknade zarade ili naknade za tuđu negu i pomoć iz socijalnog osiguranja, zato što se, uprkos različitim načinima ostvarivanja, naknada štete i takva dodatna primanja dopunjuju i služe postizanju istog cilja. S druge strane, stipendije, naknada za slučaj nezaposlenosti iz obaveznog socijalnog osiguranja, kao i iznosi koje oštećeno lice primi od rodbine ili radnog kolektiva kao pomoć za slučaj povrede ili smrti ne uračunavaju se u rentu, imajući u vidu nekompenzatornu svrhu pomenutih primanja. Takođe, čitanjem ovog dela monografije čitalac se može obavestiti i o načinu obračuna zakonske zatezne kamate i dospelosti potraživanja naknade štete u obliku novčane rente, pravilima o neprenosivosti prava na naknadu štete u obliku rente, odnosno prenosivosti njenih dospelih iznosa. Monografija se završava analizom instituta zastarelosti potraživanja naknade štete i rente. Uz uvažavanje opšteg roka zastarelosti potraživanja naknade prouzrokovane štete i posebnih pravila o zastarelosti štete prouzrokovane krivičnim delom, autori se naročito osvrću na pitanje zastarelosti kod buduće štete koja će sukcesivno nastajati. U ovom delu monografije jasno je ukazano i na pojedine greške koje su uočene u praksi prilikom primene instituta zastarelosti – autori naglašavaju da je čest razlog za pogrešno odlučivanje o

prigovoru zastarelosti netačno tumačenje da je renta povremeno potraživanje. Uz opšteprihvaćeni načelni stav iz 1981. godine, kao i aktuelnu sudsku praksu, autori ukazuju na uslov predvidljivosti iznosa potraživanja za karakter povremenog potraživanja, koji u slučaju rente zbog telesne povrede ili smrti nije ispunjen, te nema mesta za primenu odredaba Zakona o obligacionim odnosima kojima je uređena zastarelost povremenih potraživanja.

Materija naknade štete u obliku novčane rente za slučaj telesne povrede ili smrti ima svoju tradicionalnu primenu i uređenje u zakonodavstvu Republike Srbije. Autori su u svojoj monografiji preispitali ranije teorijske postavke, pre svega uvažavajući naučni opus prof. dr Obrena Stankovića, i dali savremenu, sveobuhvatnu i zaokruženu teorijsku analizu i analizu sudske prakse. U monografiji su sistematizovana i ponuđena odgovarajuća tumačenja i praktična rešenja u slučaju kada može postojati dilema na koji način primeniti postojeće zakonske odredbe kojima je regulisano pravo na rentu za slučaj štete prouzrokovane telesnom povredom ili smrću. Prikaz višedecenijske primene Zakona o obligacionim odnosima na oblast naknade štete u obliku novčane rente obogaćen je analizom najaktuelnije sudske prakse u pomenutoj oblasti, dok uporednopravna analiza ukazuje na savremene prihvaćene modele uređenja u ovoj oblasti, koji se funkcionalno približavaju, uprkos različitim doktrinarnim konceptima na kojima su zasnovani. Dokazivanje i utvrđivanje iznosa buduće štete podrazumeva izvestan stepen neizvesnosti, skopčan sa hipotetičkim predviđanjima razvoja događaja na osnovu čega treba odrediti iznos novčane rente. Autori ove monografije nude najvažnije činjenice čijim bi se utvrđivanjem mogli doneti logički usklađeni zaključci i postigla pouzdanost predviđanja i ujednačenost u sudskom odlučivanju. Stoga je mišljenje autora ovog prikaza da monografija *Naknada štete u obliku rente zbog telesne povrede ili smrti* predstavlja značajan i nesumnjiv doprinos pravnoj nauci odštetnog prava, čiji zaključci i smernice mogu voditi poboljšanju praktične primene propisa o naknadi štete u obliku rente zbog telesne povrede ili smrti.